

Το “ξυνοφαί” αποτελείται από ρεβίθια, φασόλια, κάστανα και σταφίδες που βράζονται ανάκατα μαζί με πλιγούρι ή κουρκούτι, ζάχαρη και μελωμένο πετιμέζι κι έπειτα τσιγαρίζονται με κρεμμύδι και λάδι. Είναι το φαγητό που, σύμφωνα με τα ελληνικά έθιμα, οι «έχοντες» φτιάχνουν τη Σαρακοστή και το μοιράζουν στους «μη έχοντες». Για τα παιδιά, ζυμώνουν ανθρωπάκια με μύτη, στόμα, μάτια, χαριτωμένα και νόστιμα κουλουράκια που τα λένε Λάζαρους. Πριν να τους φάνε, οι πιτσιρικοί και οι πιτσιρικές τάχα χορεύουν μαζί τους και τραγουδάνε:

«Πού ‘σουν, Λάζαρε, και πού ‘ταν η φωνή σου, / και σε κλαίγανε η μάννα κι η αδερφή σου; /
Ήμουνα στη γης θαμμένος, / στους νεκρούς, νεκρός αναστημένος».

Ο Φτωχολάζαρος είναι πρόσωπο πολύ συμπαθητικό και ταλαιπωρημένο. Μπορεί να είχε την τύχη να αναστηθεί από τον Χριστό αλλά ποτέ δεν ξέχασε, όσα φοβερά και τρομερά είδε στην κατοικία των νεκρών. Ο φόβος και ο τρόμος έμειναν ανεξίτηλα χαραγμένοι μέσα του και γι’ αυτό, στη δεύτερη ζωή του, ποτέ κανένας δεν τον είδε να γελά. Παρέμεινε αγέλαστος, εκτός από μια φορά που, βλέποντας κάποιον να κλέβει μια στάμνα και να το σκάει, έσπασε ένα χαμόγελο μονολογώντας:

«Βρε τον ταλαιπώρο. Ξεχνά ότι κι αυτός, όπως και το σταμνί, είναι ένα κομμάτι χώμα. Το ‘να χώμα κλέβει τα’ άλλο».

Από χώμα ζυμωμένο με αίμα του θεού Μαρντούκ ήταν φτιαγμένος και ο μυθικός ήρωας Ταμούζ των Σουμερίων, του οποίου η ανάμνηση επέζησε ως τα χρόνια της κραταιάς Βαβυλώνας: Ένας πανέμορφος βοσκός που είχε την τύχη να τον ερωτευτεί η θεά Ιστάρ, αυτή που αργότερα θα έφθανε και στην ελληνική μυθολογία πιο εκλεπτυσμένη και διχασμένη σε Αφροδίτη και Δήμητρα. Ο έρωτάς τους, παθιασμένος και βίαιος, διακόπηκε ξαφνικά, όταν ένα αγριογούρουνο βρέθηκε στον δρόμο του Ταμούζ και τον σκότωσε. Η Ιστάρ κόντεψε να τρελαθεί. Θα μπορούσε να λούσει τον Ταμούζ σε μια μαγική πηγή και να του ξαναδώσει τη ζωή του αλλά δεν πρόλαβε. Ο αγαπημένος της είχε κιόλας περάσει τις πύλες του Αραλού, του μετέπειτα Άδη των Ελλήνων. Και στο βασίλειο του Αραλού έκανε κουμάντο η Ερεσκιγκάλ, η ζηλιάρα και κακόψυχη αδελφή της Ιστάρ. Η ερωτευμένη θεά αποτόλμησε να πάει ως εκεί.

Πανέμορφη και ταπεινή, παρουσιάστηκε στην πύλη του Αραλού κι άρχισε να παρακαλεί να της επιτρέψουν να μπει. Την άκουσε η Ερεσκιγκάλ κι άρχισε να τρέμει από θυμό. Πώς τολμούσε να την ενοχλεί η αδελφή της; Η Ιστάρ εξήγησε κλαίγοντας, τι ήταν αυτό που την έφερε ως εκεί. Η Ερεσκιγκάλ φάνηκε να πείθεται και διέταξε:

«Τρέξε, φύλακα της πύλης, άνοιξέ της την πόρτα / και να της φερθείς, όπως ορίζει ο αρχαίος νόμος».

Σκληρός ο νόμος, δεν επέτρεπε σε κανέναν την είσοδο στον Αραλού, αν δεν ήταν τελείως γυμνός. Η Ιστάρ έπρεπε να περάσει από επτά πύλες. Σε κάθε πύλη, ο φύλακας που τη συνόδευε, της αφαιρούσε κάποια από τα ρούχα και τα κοσμήματά της. Περνώντας και την έβδομη πύλη, η Ιστάρ έμεινε ολόγυμνη. Τότε, η Ερεσκιγκάλ διέταξε να την φυλακίσουν και της έστειλε συντροφιά «εξήντα αρρώστιες»! Μόνο που η Ιστάρ ήταν αυτή που έδινε ζωή στη γη, καθώς σ' αυτήν οφειλόταν κάθε είδους γονιμοποίηση. Με την εξαφάνισή της, φυτά, ζώα και άνθρωποι έπαψαν να έρχονται σε γονιμοποιό επαφή, άρχισαν να μαραίνονται και να εκλείπουν. Οι άνθρωποι άρχισαν να λιγοστεύουν:

«Ο άνδρας κοιμόταν στο κρεβάτι του / από κάτω, η γυναίκα κοιμόταν μοναχή της», εξηγεί ο στίχος.

Με όλα τούτα, οι θεοί έχασαν τις προσφορές και τις θυσίες των ανθρώπων. Καθόλου δεν τους άρεσε. Κάλεσαν την Ερεσκιγκάλ και την διέταξαν να ελευθερώσει την Ιστάρ. Η ερωτευμένη θεά, όμως, αρνήθηκε να φύγει, αν δεν έπαιρνε μαζί της και τον αγαπημένο της Ταμούζ. Με το «πες, πες», τους έπεισε. Ξαναπερνώντας μια μια τις επτά πύλες, αποκτούσε και τα ρούχα και κοσμήματα, που της είχαν αφαιρεθεί. Περνώντας και την τελευταία, κρατούσε πια στα χέρια της και τον όμορφο Ταμούζ, τον οποίο ανάστησε στη μαγική πηγή. Ο έρωτας νίκησε τον θάνατο, ξαναγύρισε στην γη κυβερνώντας θεούς και ανθρώπους, ζώα και φυτά, η φύση ξανάρχισε να βλασταίνει, νεογέννητα ζωάκια πλημμύρισαν τους αγρούς και τα δάση.

Τα Αδώνια της άνοιξης

Για τους Σουμέριους δεν γνωρίζουμε. Για τους Βαβυλώνιους όμως, ο μύθος της Ιστάρ και του Ταμούζ αντιπροσώπευε τον κύκλο της ζωής στην φύση, τον θάνατο της βλάστησης στην διάρκεια του χειμώνα και την ανάστασή της την άνοιξη. Μια φορά τον χρόνο, τιμούσαν τη μνήμη του Ταμούζ ως μέρα πένθους για τον θάνατό του, που τημ διαδεχόταν μέρα γιορτής και χαράς για την ανάστασή του.

Στα κατοπινά χρόνια της αρχαίας Ελλάδας, τα Αδώνια διαρκούσαν επίσης δύο μέρες. Ήταν καθαρά γυναικεία γιορτή της άνοιξης ή, σε κάποια μέρη, του τέλους Ιουνίου, στην οποία οι άνδρες απαγορευόταν να συμμετέχουν. Ο Θεόκριτος (310 - 245 π.Χ.), στο 15^ο από τα τριάντα “Ειδύλλια” του, τις “Αδωνιάζουσες”, περιγράφει τη γιορτή, όπως την τελούσαν στην Αλεξάνδρεια:

Η πρώτη μέρα ήταν αφιερωμένη στην κηδεία του Άδωνη: Τοποθετούσαν στις εισόδους των σπιτιών ή σε «νεκρικές κλίνες» στα δωμάτιά τους, κέρινες κούκλες που παρίσταναν τον όμορφο νεαρό. Τον στόλιζαν με λουλούδια και με τους «κήπους του Άδωνη», πήλινες γλάστρες ή ταψιά από πηλό, όπου είχαν φυτέψει μάραθα και μαρούλια ή όποιο άλλο φυτό βλασταίνει και μαραίνεται γρήγορα, όπως γρήγορα και πρόωρα μαράθηκε η νιότη του Άδωνη. Ο στολισμός συμπληρωνόταν με ομοιώματα πουλιών, ερώτων και ζώων αλλά και με κουλουράκια ειδικά ζυμωμένα για την περίπτωση.

Στα σπίτια γίνονταν όλα όσα επιβάλουν τα έθιμα σε περίπτωση θανάτου κάποιου οικείου προσώπου. Μετά, οι γυναίκες έπαιρναν τα ανθοστόλιστα κέρινα ομοιώματα του Άδωνη και τα περιέφεραν στους δρόμους, κλαίγοντας και ψάλλοντας πένθιμους ύμνους (τα «αδωνίδια»), ενώ τις συνόδευαν μουσικοί με ειδικούς αυλούς (τις «γίγγρες»). Οι πομπές, που είχαν κάτι από τους σημερινούς επιτάφους, κατέληγαν εκεί όπου υπήρχαν νερά (ποτάμι, λίμνη, ακρογιαλιά) με τα ομοιώματα του Άδωνη να ρίχνονται σ’ αυτά. Η τελετή ονομαζόταν «αφανισμός» ή «Αδωνι(α)σμός».

Η δεύτερη μέρα της γιορτής ήταν τελείως διαφορετική, με γλέντια και φαγοπότι, καθώς ο Άδωνης ανασταίνόταν και πήγαινε να συναντήσει τη σύντροφό του θεά Αφροδίτη.

(τελευταία επεξεργασία, 7 Ιανουαρίου 2021)